

Јован Пурић, Епископ нишки
Универзитет у Београду
Православни богословски факултет
Београд
ep.jovan@gmail.com

УДК: 27-277.2:271.2-1
Јован Златоусти, свети

Свети Јован Златоусти као библијски егзегета

Сажетак: Свети Јован Златоусти је живео и ревносно делао у једном од најтурбулентнијих тренутка за Цркву, зато је његов широк опус утицао на многе генерације богослова у потоњим временима. Његовог егзегетски рад оставио је дубок траг у богословствовању, али и у истраживањима на пољу библистике, ерминеvtике, историје, социологије, итд. Овај рад има за циљ да кроз житијске слике опише време у коме је делао један од највећих учитеља и проповедника Цркве Христове, а затим и да кроз анализу беседа одреди његов утицај на касније богослове, посебно са српског подручја. Златоусти јесте био и остао један од најчитанијих хришћанских писаца и мислиоца, а његове беседе, богате истинским начином живљења, још су у V веку биле преведене на сиријски, арапски и јерменски језик, а касније на латински и друге језике. У средњем веку Јованова дела преводе се и на црквенословенски језик, тако да српски монаси и свештенослужитељи читају и користе Златоустове беседе. На крају овог прегледног рада дат је приказ превода дела Светог Јована Златоуста на српски језик, од XIX до XXI века.

Кључне речи: Јован Златоуст, беседе, егзегеза

Уводна разматрања. Житије Светиої Јована Златоуста — Јован Златоусти је рођен око 350. године у Антиохији, од оца Секунда, војног заповедника у сиријској војсци, и мајке Антусе. Јована је крстио антиохијски патријарх Мелетије. Веома рано је остао без оца и сву бригу је о њему водила његова мајка Антуса, иначе врла хришћанка и узор материнског и хришћанског васпитања. Јован Златоусти је детињство провео у граду Антиохији, иначе познатом културном и економском центру Римске империје. Уз своју мајку Јован је у Антиохији имао прилику да од раних ногу стекне лепо васпитање, образовање и личну културу. Филозофију је изучавао код чувеног антиохијског филозофа Андрагатија. Реторику му је предавао прослављени беседник Ливаније из Антиохије, код којег је Златоусти стекао врхунско беседничко образовање. Посебан утицај на младог Јована је имао епископ Мелетије, са којим се Златоусти састао око 367. године, и од тада је почео да се потпуно посвећује подвижничком животу и озбиљном изучавању Светога Писма. Године 381. епископ Мелетије је рукоположио Златоуста у чин ђакона.

Наком смрти Јованове мајке Антусе, око 375. године, он одлази у манастир где је око 371. године примио монашки постриг, и био је под духовним вођством духовника Картерија. Златоусти је био у монашкој школи, којом је руководио Диодор Тарсијски и од којег је много научио, и стекао „библијски стил“;¹ али од којег је ипак био независан у свом богословском раду. У манастиру је у подвигу провео 4 године вредно изучавајући Свето Писмо и Свето Предање. Одатле је отишао на духовни подвиг у једну пећину близу Антиохије, где је остао 2 године, одакле га узима ка себи Антиохијски патријарх Мелетије 381. године и рукоположи га у чин ђакона. Године 386. епископ Флавијан је рукоположио Златоуста у чин свештеника. У антиохијској цркви је Јован служио и држао чувене проповеди, и брзо се прочуо као сјајан беседник и библијски теолог. На тој дужности је остао 12 година. Управо то дванаестогодишње време проведено у свештеничкој служби је и најплоднији период у Златоустовом проповедничком и егзегетском раду.

У то време је умро цариградски патријарх Нектарије. Красноречиви Јован Златоусти је изабран за Нектаријевог наследника, и на патријаршијском престолу је остао 13 година проповедајући Јеванђеље јер се „Јеванђељем објављује Христос“.² Саставио је око 800 беседа. Управо због надахнутих и красних беседа, патријарх Јован је добио назив *Златоустии*. Протумачио многе библијске књиге, које су му донеле славу у васцелом хришћанском свету. Саставио је и Литургију која је добила назив по његовом имену: „Литургија Златоустова“.

Златоусти је познавао многе истакнуте људе свога времена: теологе, духовнике, беседнике, писце и друге. Нарочито је био духовно везан за свете Оце Кападокијце, чија дела су му била позната, и са којима се у богословском и црквеном смислу налазио у једномислију. Свети Јован Златоусти је на првом месту био црквен и човекољубив човек подвижник, верни сарадник Христов, који је у свом пастирском раду за свој узор имао светог Апостола Павла. Свети Јован је посебно ценио Оце Кападокијце, са чијим богословљем се у потпуности слагао.

Из самих дела светог Јована Златоуста се може закључити да је он био веома уман, мудар, проницљив, образован, начитан, објективан и човек светописамског ума. Ми желимо да, проучавајући дела Златоустова, првенствено на основу њих докучимо тајну светог Јована Златоуста као библијског егзегете.

Још у раној младости је почео са молитвеним изучавањем Светога Писма и хришћанског богословља, и до краја свог земног живота никада није престао са тим богоугодним делом. Сав свој живот је свети Јован Златоусти посветио тумачењу речи Божије и духовном преображају хришћана. Сва животна питања и проблеме Златоусту је гледао кроз светописамску призму.

¹ Cf. Георгије Флоровски, *Источни Оци IV века*, Врњачка Бања 2009, 219.

² Никола Кавасила, *Тумачење Свете Литургије*, прев. С. Ј., Нови Сад 2002, 88.

Материјална блага за себе богомудри Јован није сакупљао јер је сматрао да право богатство није богаћење, већ желетети не богатити се.³ Златоуст је разобличавао неумерену раскош, грамзивост и неправилну употребу материјалних средстава; од својих савременика је свети Јован тражио да чине милостињу и добротинства. Цео Јованов подвижнички живот се састојао у сведочењу вере у Месију Исуса Христа, због чега је немилосрдно био прогоњен. Патријарх Јован је као изузетно морална личност и добар пастир, са црквеног амвона оштро разобличавао све што се косило са еванђелским начелима, и због тога је убрзо дошао у сукоб са царицом Евдоксијом, и тај сукоб је веома скупо платио искрени и истинољубиви Јован. Епископ Александријски Теофило је 403. године сазвао незаконити сабор близу Халкидона на којем је осудио Златоуста.

Златоуст је збачен са патријаршијског престола, а затим прогнан и послат у заточење. Пошто је народ стао у заштиту патријарха Јована, и под таквим притиском, он буде враћен на патријаршијски престо, да би веома брзо био поново прогнан. Као прогнаник је налазио у Кукузу, изолованом месту на источној граници Јерменије, где је провео 3 године, да би затим био прогнан на саму границу царства, у град Питијунт, који се налазио на источној обали Црнога Мора.

Подвижник, изгнаник и благовесник Христовог Јеванђеља Јован је умро 14. септембра 404. године у Коману у области Понт. После 35 година од Јованове смрти, тачније 438. године, мошти светог Јована Златоуста су уз велике свечаности биле пренете у Цариград у цркву светих Апостола. Овог светог богоугодника и подвижника Православна Црква слави 13. новембра, а помен преноса моштију 27. јануара. На дан Три Јерарха, Златоуст се прославља 12. фебруара заједно са светим Василијем Великим и Григоријем Богословом.

Еџеџиста — Јован Златоуст је знаменита је црквена личност, угледни пастир, плодан писац, речити библијски еџегета и светилник Православне Цркве. Највећи део богате списатељске делатности трудољубивог Јована Златоуста сачињавају његове беседе, које су се састојале из тумачења Светога Писма, а затим следе посланице упућене појединим значајним личностима, као и многи други списи.

За цариградског патријарха, Свето Писмо је писмено сведочење о Божијој вољи као живог Божијег Логоса.⁴ Пошто су речи Светога Писма речи Духа Светога, у свакој речи и сваком слову је ногуће наћи право богатство.⁵ За Златоуста Свето Писмо је „земаљски Рај“,⁶ „драги камен“,⁷ исцелитељ-

³ Сф. Јован Златоуст, *Изабране беседе на Псалме. Беседа на изреку пророка Давида: Не дој се кад се човек разбојати и када се умножи слава дома њејова (Пс. 48,17) и о јосиољубљу*, прев. Александар Павловић, Београд 2004, 57.

⁴ Сф. Јован Златоуст, *Тумачење Јеванђеља јо Мајјеју*, РГ 57, 15 и 57.

⁵ Јован Златоуст, *Тумачење на књију Посиана*, РГ 53, 119.

⁶ Јован Златоуст, *Беседа о евнуху Евџиројију*, РГ 52, 395.

⁷ *Исџо*.

ски лек“⁸, „врата која воде ка небу“.⁹ Златоусти је говорио да је познавање Светога Писма велико благо,¹⁰ док непознавање Светога Писма је сматрао узроком свих зала.¹¹ Пошто се у Светом Писму Бог обраћа људима,¹² читање Светога Писма Златоусти карактерише као „беседом с Богом“.¹³ Због тога, сматра свети Јован, читање Светога Писма треба да буде пажљиво, са тачношћу¹⁴ и „богодолично“.¹⁵ Међутим, услед пада у грех, односно због своје огреховљености, човек није могао да непосредно општи са Живим Богом.¹⁶

Беседе и тумачења библјских њексѡва — Јованове беседе на Стари Завет су многобројне. Само на књигу *Посѡња* је он изговорио 76 беседа, а на *Псалме* је изговорио 59 омилија, и коментар на почетна поглавља пророка *Исаије*. Најзначајнији коментари на књиге Светога Писма Новог Завета су 90 беседа на Јевађеље по Матеју; 88 омилија на Јеванђеље по Јовану; 55 омилија на Дела Апостолска и на све Посланице светог Апостола Павла.

Велики број својих беседа (укупно је сачувано 240, а написао их је око 1500 и око 250 посланица), и објашњења Светога Писма Златоусти је изговорио са црквеног амвона у току богослужења. Ово наглашавамо због тога што је за овог знаменитог мужа Свето Писмо, а исто тако и његово тумачење, црквена књига и неодвојива је од Литургије и богослужења Православне Цркве.

Јованове беседе можемо поделити на **два дела**: на оне које се односе на Свето Писмо Старог Завета, и оне које се односе на Свето Писмо Новог Завета. Реч је о беседама које је свети Јован изговорио у појединим приликама; те зато постоје и беседе: на Светој Тајни крштења, о Јудиној издаји, о Великом Петку, о Пасхи, о Вазнесењу Господа Исуса Христа, о Педесетници итд.

Богоречити Јован је говорио и о појединим личностима и догађајима који се помињу у Светоме Писму: о Авраму, о Елеазару, о Макавејима, о Ани, о Давиду и о Саулу, о Озији, о Апостолима Петру и Павлу као и о многим другим етичким темама значајним за хришћански живот, духовну надградњу људи и њиховом спасењу. Веома су значајна Златоустова писма, од којих издвајамо 17 писама ђакониси Олимпијади, док су друге 38 биле упућене појединим женама хришћанкама, од којих су поједине такође биле ђаконисе. Поменућемо још 96 писама упућена разним лицима поводом свакодневних животних проблема. Сачувана су и 11 писама која је Златоусти упутио грађанским званичницима.

⁸ Јован Златоусти, *Тумачење на књигу Посѡња*, PG 53, 261.

⁹ Јован Златоусти, *Беседа на пророка Исаију*, PG 56, 69. И

¹⁰ Cf. Јован Златоусти, *Тумачење на књигу Посѡња*, PG 53, 321.

¹¹ Cf. Јован Златоусти, *Тумачење посланице Ефесцима*, PG 62, 361.

¹² Cf. Јован Златоусти, *Беседе*, PG 48, 994.

¹³ Cf. Јован Златоусти, *Беседа о онима који напуштају саборовања црквена*, PG 51, 87.

¹⁴ Јован Златоусти, *Тумачење Јеванђеља по Јовану*, PG 59, 295.

¹⁵ Јован Златоусти, *Тумачење на књигу Посѡња*, PG 53, 108.

¹⁶ Cf. Јован Златоусти, *Тумачење Јеванђеља по Матеју*, PG 57, 14.

Златоустове беседе се већином односе на целе свештенодидлијске књиге, или на поједина места из Светога Писма Старога и Новога Завета.

Јованових 39 беседа, изговорених у Антиохији око 392. године, на Посланицу Римљанима спадају у најбоље Златоустове текстове. Поседно их одлукује лепота и чистота грчког језика.

Овде ћемо поменути Златоустово тумачење Старога Звета, које обухвата:

- 67 омилија на Књигу Постања;
- 9 беседа на Књигу Постања, глава 1–3;
- 5 беседа о Ани;
- 3 беседе о Давиду и Саулу;
- 59 омилија на Псалме;
- 3 беседе о Давиду и Псалмима;
- 6 беседа на пророка Исаију;
- Беседа на пророка Јеремију 10,23;
- 2 беседе о нејасноћи Пророка;
- Фрагменти на тумачења Јова, Приче, Јеремију, Данила;
- Тумачења на Нови Завет обухвата:
- 90 омилија на Јеванђеље по Матеју;
- 88 омилија на Јеванђеље по Јовану;
- 55 омилија на Дела Апостолска;
- 32 омилије на Посланицу Римљанима;
- 44 омилије на Прву Посланицу Коринћанима;
- 30 омилија на Другу Посланицу Коринћанима;
- Тумачење Посланице Галатима;
- 24 омилије на Посланицу Ефесцима;
- 15 омилија на Посланицу Филипљанима;
- 12 омилија на Посланицу Колошанима;
- 11 омилија Прву Посланицу Солуњанима;
- 5 омилија на Другу Посланицу Солуњанима;
- 18 омилија на Прву Посланицу Тимотеју;
- 10 омилија на Другу Посланицу Тимотеју;
- 6 омилија на Посланицу Титу;
- 3 омилије на Посланицу Филимону;
- 34 омилије на Посланицу Јеврејима;

Неизоставно је потребно напоменути да је свети Јован тумачио и друге књиге Новога Завета, али на жалост, сачувани су само фрагменти:

- 7 беседа о Лазару;
- 2 беседе о Јудином издајству;
- 2 беседе о Крсту и раздојнику;
- Бедеа о четвородневном Лазару;
- 2 беседе о Јеванђељу по Матеју 26,39 и 9,37;
- 4 беседе на почетак Дела Апостолских;

- 4 беседе о промени имена;
- 2 беседе на Јеванђеље по Јовану 5,17 и 5,19;
- 2 беседе на Посланицу Римљанима 8,28 и 12,20;
- 2 беседе на Рм. 16,3;
- 3 беседе на Прву Посланицу Коринћанима 7,2; 10,1, и 11,19;
- 2 беседе на Другу Коринћанима 4,13 и 11,1;
- 2 беседе на Прву Тимотеју 5,9;
- 2 беседе на Другу Тимотеју 3,1;
- 1 беседа на Посланицу Галатима 2,11;
- 1 беседа на Посланицу Титу 2,11;

Анализа и уједињајућа беседа *Историјски осврт на рад на његовим сјиницима на српском јодручју* — Свети Јован није говорио на апстрактне теме.¹⁷ У свакој беседи Златоусти тумачи одређен број стихова и све његове беседе су прожете библијском мишљу, Светим Предањем, добро су одмерене, увек савремене, богате мислима и примерима из живота, поучне и корисне за духовни човек преображај, морално и духовно узрастање. Свака Јованова реч је јасна, разумљива, топла, сочна, трезвена, примамљива, убедљива, натопљена љубављу, вером и лако прихватљива. Зато није ни чудо што је Златоусти био и остао један од најчитанијих хришћанских писаца и мислиоца. Јованове беседе, богате истинским начином живљења, су још у петом веку биле преведене на сиријски, арапски и јерменски језик, а касније на латински и друге језике. Поједена дела светог Јована Златоуста превеђена су веома рано на црквенословенски и словенске језике,¹⁸ а код Срба су превеђена још у средењем веку¹⁹ и настављају да се преводе све до данас.²⁰

Најстарији познати и сачувани преводи дела Јована Златоуста на српски језик датирају из 13. века. Ми овде из практичних разлога нећемо наводити

¹⁷ Cf. Георгије Флоровски, *нав.дело*, 321.

¹⁸ Познати су зборници радова са Златоустовим делима под називом *Златоустови радови, Маргарити и Учишљено Еванђеље*.

¹⁹ Опширније о преводима Златоустових дела на стари српски језик, као и на старословенски језик у средњем веку, види код: Димитрије Богдановић, *Инвенитар ћирилских рукописа у Југославији (XI-XVIII)*, САНУ, Зборник за Историју и Језик и Књижевност српског народа, I, Одељење књига XXXI, Београд 1981; Е. Е. Granstrem — О. V. Tvorgov, Johannes Chrisostomos im altrussischen und südslavischen Schrifttum des 11–16. Jahrhunderts. Katalog der Homilien, *Patristika Slavica* IV, Westdeutscher Verlag 1988; К. Иванова, *Неизвестна редакција на Златоуструј в српски извод от 13. Век., Сјара српска књижевности*, Београд 1976 (Зборник историје књижевности 10); Љ. Стојановић, *Кашалот Народне библиотеке у Београду*, IV Рукописи и штампане књиге, Београд 1966; Исти, *Сјари српски записи и напјиси*, том 1., САНУ, Београд 1982; F. Thomson, *Chrisostomica Paleoslavica. A Preliminary study of the sources of the Chrysostomian (Zlatostroy) selection, Cyrillomethodianum* VI, 1982; Ђорђе Радојчић, *Књижевна збивања и сјиварања код Срба у средњем веку и у Турско доба*, Нови Сад 1966; Πολύδωρος Γκωράνης, *Παλαιολογικές μεταφράσεις του έργου του Ιωάννου Χρυσόστομου. Σερβικά χειρόγραφα, φιλολογικές και θεολογικές προσεγγίσεις*, Θεσσαλονίκη 2013.

²⁰ Радомир В. Поповић, *Свети Оци у преводу на српски језик (јокушај дидлографје)*, Београд 2006, 22–26.

све познате преводе Златоустових дела, него ћемо узети у обзир само она дела која се непосредно тичу наше теме, а то су његове беседе на поједине библијске књиге, библијске догађаје и личности.

Неће бити на одмет да поменемо да је још давне 1286. године у манастиру Хиландару јеромонах Јаков радио је на преводу беседа Јована Златоуста на јеванђељске теме.²¹ Из 13. века је познат *Зборник ѿоја Драјоља*,²² који, између осталог, садржи Златоустове беседе о младој удовици.²³ У Хиландару је 1344. године настао зборник писан на пергаменту под називом *Златоустин Негелни*²⁴ који садржи Златоустове беседе на Јеванђеља за сваку недељу. Крајем 13. и почетком 14. века је настао и зборник *Златоустин Јаића*, који садржи укупно 31 беседу од којих две припадају Јовану Златоусту.²⁵ Са почетка 14. века потиче и *Златоустинуј*, настао у манастиру Хиландару и садржи 136 Златоустових беседа. Из 14. века имамо рукопис под називом *Романов Псалтир*.²⁶ Половином 14. века је настао *Панаирику* који садржи беседе светог Јована Златоуста.²⁷ Између 1350–1375. године у манастиру Хиландару је настао превод (рукопис) под називом: *Златоустин ѿосни ѿоја Дамјана*,²⁸ где су сачуване 49 Златоустових беседа и мисли о Великој Четрдесетници. Негде између 1380–1390. године потиче и зборник под називом: *Златоустин ѿосни монаха Јова*, настао у Хиландару.²⁹ Такође је познат зборник из манастира Дечана *Златоустин Посни*, настао крајем 14-ог века.³⁰ У Дечанима су пронађене и *Беседе Јована Златоуста на књију Биџија*, који потиче са краја 14. и почетка 15. века³¹. Значајан је и зборник манастира Хиландара, са беседама Јована Златоуста, под називом *Зборник*, настао између 1420. и 1430. године.³² У Хиландару је сачуван рукопис на српском језику из краја 14. и почетка 15. века под називом *Тумачење Мајијевој Јеванђеља*, од светог

²¹ Љуба Стојановић, *Сѣтари срѣски зайиси и најѣиси*, том 1., САНУ, Београд 1982, 27.

²² Сф. Љ. Штавланин — М. Ђорђевић, *Опис ћирилских рукописа Народне Библиотеке Србије*, Београд 1986, 360.

²³ Сф. Е. Thomson, *нав. дело*, 20 и 31.

²⁴ Димитрије Богдановић, *Каталоги ћирилских рукописа манастира Хиландара*, Београд 1978, 351.

²⁵ Сф. V. Мошин, *Ћирлиски рукописи Југословенске Академије I dio rukopisa JAZU*, Zagreb 1955, 95–100.

²⁶ Димитрије Богдановић, *нав. дело*, 74.

²⁷ *Исѣо*, 180–181.

²⁸ *Исѣо*, 153.

²⁹ *Исѣо*, 25, 28.

³⁰ Димитрије Богдановић, *Инвенѣар ћирилских рукописа у Јуѣославији (XI–XVII)*, Зборник за Историју Језик и Књижевност српског народа, I Одељење Књига XXXI, Београд 1981, 42–43.

³¹ Сф. М. Шакога, *Инвенѣар рукописних књига дечанске библиотеке, Саопштења Завода за заштиту и научно истраживање културе Народне Библиотеке Србије 1, Конзерваторски и исѣитивачки радови*, Београд 1956, 198–211.

³² Димитрије Богдановић, *нав. дело*, 179.

Јована Златоуста.³³ У манастиру Дечанима је крајем 15. и почетком 16. века настао рукопис под називом *Слова свейої Јована Злайоустїої*.³⁴ У Хиландару је сачуван зборник *Шестїодневник Злайоустїов I*, који садржи 36 Златоустових беседа. Зборник је 1447. године написао ђакон Стефан на захтев Григорија сина Георгија Бранковића. Познати преписивач ђакон Владислав, рођен око 1430. у Серезу 1480. је преписао *Шестїоднев Јована Златоуста*.³⁵ Из 15. века потиче и рукопис *Злайоустї Писни*, који се чува у Музеју Српске Православне Цркве.³⁶ Рукопис *Беседе Јована Злайоустїої* пронађен је у манастиру Никољац, и потиче из 15. века.³⁷ Из 16. века је *Псалтир с њоследовањем*, у којем се налазе Златоустова тумачења Псалтира.³⁸ У манастиру Свете Тројице је 1579. године монах Висарион потписао зборник *Злайоустї Цветїни*. Нешто слично је учинио 1587. године монах Сава у манастиру Хиландару потписавши зборник под називом *Шестїоднев Злайоустїов*,³⁹ а монах Дионисије у истом манастиру је потписао *Псалтир с њоследовањем*. Године 1622. јерођакон Михајло се потписао у зборнику на српском језику под називом *Беседе Јована Злайоустїої на Матеја I и II*.⁴⁰ Зборник под називом *Злайоустї њосни Аверкијев* је 1623. године у Хилендарски монах Аверкије потписао у Кареји.⁴¹ Хилендарски рукопис *Шестїоднев Јована Злайоустїої* потиче из 1633. године.⁴² Из 17. века потиче и *Панаїирик*, пронађен у Хиландару и садржи Златоустове беседе на тумачење на књигу Постања, Јеванђеља по Матеју, Јеванђеља по Јовану, Откровење Јованово, као и тумачење појединих библијских тема.⁴³ Такође је из 17. века познат хилендарски *Зборник*, који садржи ерминевтичка схолија Јована Златоуста и његова тумачења на Посланицу Римљанима.⁴⁴

Из горе реченог се јасно види да су српски монаси на Светој Гори кроз векове преводили и преписивали дела светих Отаца са грчког на српски језик.⁴⁵ У већини случајева монаси су преводили по наруџбини угледних

³³ *Истїо*. 153–154.

³⁴ Cf. М. Шаkota, Инвентар рукописних књига дечанске библиотеке, Саопштења Завода за заштиту и научно истраживање културе Народне Библиотеке Србије 1, *Конзерваторски и исцїињивачки радови*, Београд 1956, 198–211.

³⁵ Љ. Стојановић, *нав.дело*. 349.

³⁶ Димитрије Богдановић, *Инвенїар ћирилских рукописа у Јуїославији (XI–XVII)*, Зборник за Историју Језик и Књижевност српског народа, I Одељење Књига XXXI, 42–43.

³⁷ *Исто*. 25.

³⁸ Димитрије Богдановић, *Кашалої ћирилских рукописа манасїира Хиландара*, 88.

³⁹ *Истїо*. 179.

⁴⁰ *Истїо*. 161 и 168.

⁴¹ *Истїо*. 179.

⁴² *Истїо*. 105.

⁴³ *Истїо*. 186–187.

⁴⁴ *Истїо*. 189.

⁴⁵ Cf. А. Е. Tachiaos, Mount Athos and the Slavic Literatures, *Cyrrillimethodianum IV*, Θεσσαλονίκη 1997, 1–35.

и имућних српских велможа, епископа, игумана и духовника. Позната је преписивачка Ресавска школа у чијој се библјотеци чувало око 20 000 рукописних књига. Треба напоменути да су и у многим другим српским манастирима преводиле и преписивале књиге. На жалост, многе српске средњевековне рукописе су уништили Немци 6. априла 1941. године када су бомбардовали Српску Народну Библиотеку у Београду, у којој се налазило више од 1300 словенских рукописа. Тада је уништено српско културно благо непроцењиве вредности.

Преводи дела светог Јована Златоуста у 19.-ом, 20.-ом и 21.-ом веку

Беседа на Посланију Филиљанима, с руског К. Поповић, *Православље* 3, 1 (1873) 23–33; 2, 70–82; 3, 122–132; 4, 170–182; 5, 220–228; 6, 268–283; 7, 308–324; 8, 359–370; 9, 413–428; 10, 457–468; 11, 505–516; 12, 550–560.

Златоустџове беседе, прев. А. Павловић, Панчево 1882.

Шестџ књџиџа о свеџиџенствџу, прев. са грчког Ј. Вучковић, Нови Сад 1894.

Прва беседа о богатом Лазару, *Хришћански весник* (1895)53–57.

Друга беседа о богатом Лазару, *Хришћански весник* (1895)109–116.

Четврта беседа о Лазару, *Хришћански весник* (1895)153–160.

О милостињи, прев. о. Јустин Поповић, *Хришћанско дело* 1 (1935) 118– 130.

О Крсту, прев. Хризостом Војиновић, *Мисионар* 10 (1936) 255–257.

Беседа 1 и 2 о апостолу Павлу, прев. о. Јустин Поповић, *Хришћанско дело*, 3 и 6 (1936).

Није грехота бити богат, прев. јером. Герасим, *Православље*, год 2, бр. 2–3 (1937) 146–147.

И добра и рђава дела чине се не по неопхолности већ по слободној вољи, прев. јеромон. Герасим, *Православље*, год. 2, бр. 4(1937)264–266.

Мисли о пастиру и његовој служби, *Православље*, год 2, бр. 11(1937)701–702; бр. 12, 777–778.

У џоследњи дан, беседа на Педесетџнициу, прев. са грчког епископ Иринеј Ђирић, Недеља Свете Педесетнице, Нови Сад (Ујвидек) 1940, 151–154; 163–168.

Писмо мајке Антусе сину Јовану, *Црква — календар за 1947. џодину*, 32–33.

Заповести Божије нису тешке, прев. Ж. Маринковић, *Гласник СПЦ* (1958) 99–100.

Молитва пред Свето причешће, *Православни молиџвеник*, Београд 1972, 122–124; 132–135; 136.

Молитве по броју часова дана и ноћи. *Православни молиџвеник*, Београд 1972, 89–90.

Реч на Рођење Светог Јована Претече, прев. о. Јустин Поповић, *Жиџиџа — јуни*, Београд 1975, 529–535.

Беседа на Усековање, прев. о. Јустин Поповић, *Жиџиџа — авџустџ*, Београд 1976, 493–499.

Беседа на Вазнесење Господње, прев. с руског Д. Давидовић, *Гласник СПЦ* 10 (1976).

Реч о Светом мученику Варламу, прев. о. Јустин Поповић, *Жиџиџа — новембар*, Београд 1977, 594–600.

- Прегршт бисерја из ризнице Светог Јована Златоуста: о вери, о љубави, о врлинама, о богатствима, о Цркви. прев. Јустин Поповић, *Жиџија — новембар*, Београд 1977, 377–394.
- Беседа 3. на Посланицу Римљанима, прев. са грчког М. Стефановић, *Гласник СПЦ* 10–12 (1980).
- Теодору њалом њоуке 1–2*, прев. с руског П. Вранић, Крњево 1982.
- Божанствена Литургија Светог оца Јована Златоуста, *Службеник*, издање Светог архијерејског Синода Српске православне Цркве, Београд 1986, 51–126.
- Светло Христово васкрсење, са грчког Јустин Поповић, *Православни мисионар* 3–5 (1991) 98–100.
- Молитва врачевска 14, *Велики њредник*, прев. архимандрит Јустин Поповић, Призрен 1993, 106.
- Молитве, заклињање за оне који пате од демона и на сваку помоћ, *Велики њредник*, прев. архимандрит Јустин Поповић, Призрен 1993, 122–125.
- Писма Олимпијади 1, 2, 3, 4, 5, *Источник* 6 (1993) 21–24.
- Красоџа девсџвеносџи*, прев. хиландарски монаси, Манастир Хиландар 1994, 66–140.
- Како изабрати супругу?, с енглеског С. Мирчић, *Лоџос* 1–4 (1994) 79–84.
- Беседа друга о покајању и тузи цара Ахава и о пророку Јони, прев. са руског Р. Лазић, *Јеванђелски неимар* 3–4 (1995), 1–2 (1996) 3–9.
- Тријумф Цркве*, прев. са грчког епископ Артемије, Беседе Светих Отаца, Београд 1997, 185–194.
- О посту, о пророку Јони, Данилу и три младића, прев. В. Димитријевић, *О њосџу — зборник џексџова*, Београд 1997, 35–42.
- О посту, шесте недеље, прев. В. Димитријевић, *О њосџу — зборник џексџова*, Београд 1997, 42–15.
- Реч на Богојављење, прев. о. Јустин Поповић, *Жиџија — јануар*, Београд 1972, 215–217; Исто у, Беседе Светих Отаца, Београд 1997, 9–13.
- О посту и милостињи, прев. с руског М. Станковић, *О њосџу — зборник џексџова*, Београд 1997, 51–54.
- Слава Боџу за све, изабране беседе и њоуке*, прир. Ј. Србуљ, Београд 1998.
- Беседа о браку и породипи, прев. са руског А. Пантелић, *О браку и њородици*, Манастир Сланци-Београд 1998, 37–95.
- Шест беседа о судбини и провиђењу, прев. са руског М. Станковић, *Свеџи Јован Злаџоусџи*, *Слава Боџу за све (изабране беседе и њоуке)*, прир. Ј. Србуљ, Београд 1998, 27–54.
- Беседе о њаволу, прев. са руског М. Станковић, *Свеџи Јован Злаџоусџи*, *Слава Боџу за све (изабране беседе и њоуке)*, прир. Ј. Србуљ, Београд 1998, 55–84.
- Беседа на Нову годину, прев. са руског М. Станковић, *Свеџи Јован Злаџоусџи*, *Слава Боџу за све (изабране беседе и њоуке)*, прир. Ј. Србуљ, Београд 1998, 84–92.
- Беседа о конзулу, прев. са руског А. Пантелић, *Свеџи Јован Злаџоусџи*, *Слава Боџу за све (изабране беседе и њоуке)*, прир. Ј. Србуљ, Београд 1998, 93–98.
- Бесела против анатемисања, прев. М. Арсенијевић, *Свеџи Јован Злаџоусџи*, *Слава Боџу за све (изабране беседе и њоуке)*, прир. Ј. Србуљ, Београд 1998, 98–104.

- Беседа о онима који се саблажњавају несрећама које се логађају, прев. са руског 3. Буљугић, *Свети Јован Златоуст, Слава Боју за све (изабране беседе и њоуке)*, прир. Ј. Србуљ, Београд 1998, 105–150.
- Беседе о Лазару и богаташу (друга, пета), прев. са руског М. Станковић, *Свети Јован Златоуст, Слава Боју за све (изабране беседе и њоуке)*, прир. Ј. Србуљ, Београд 1998, 151–170.
- О Крсту и раздојнику, о другом доласку Христовом, и о непрестаној молитви за непријатеље, прев. са руског М. Станковић, *Свети Јован Златоуст, Слава Боју за све (изабране беседе и њоуке)*, прир. Ј. Србуљ, Београд 1998, 188–200.
- О васкрсењу, *Светијора 70–72 (1998) 7*.
- Хоће ли Господ доћи са Крстом?, прев. са руског В. Никчевић, *Светијора 70–72 (1998) 8*.
- Беседа против олаког анатемисања, прев. са руског М. Арсенијевић, *Светијора 75–77 (1998) 16–19*.
- О светом апостолу Павлу (прва и друга беседа), прев. са руског М. Станковић, Свети Јован Златоуст, *Слава Боју за све (изабране беседе и њоуке)*, прир. Ј. Србуљ, Београд 1998, 200–208.
- О немилостивом слузи (Мт. 18:23–35), прев. са руског А. Пантелић, *Свети Јован Златоуст, Слава Боју за све (изабране беседе и њоуке)*, прир. Ј. Србуљ, Београд 1998, 209–222.
- Молитва у Гетсиманији (Мт. 26:39), прев. са руског А. Пантелић, *Свети Јован Златоуст, Слава Боју за све (изабране беседе и њоуке)*, прир. Ј. Србуљ, Београд 1998, 222–231.
- Тумачење молитве Оче наш, прев. са руског А. Пантелић, *Свети Јован Златоуст, Слава Боју за све (изабране беседе и њоуке)*, прир. Ј. Србуљ, Београд 1998, 231–238.
- Беседа на речи апостола Павла: И не само то, него се и хвалимо у невољама. знајући да невоља гради трпљење (Рим 3:5), прев. са руског А. Пантелић, *Свети Јован Златоуст, Слава Боју за све (изабране беседе и њоуке)*, прир. Ј. Србуљ, Београд 1998, 329–247.
- Беседа о томе да не треба оглашавати грехове браће нити се молити за пропаст непријатеља, прев. са руског А. Пантелић, *Свети Јован Златоуст, Слава Боју за све (изабране беседе и њоуке)*, прир. Ј. Србуљ, Београд 1998, 247–257.
- Против очајања, прев. са руског А. Пантелић, *Свети Јован Златоуст, Слава Боју за све (изабране беседе и њоуке)*, прир. Ј. Србуљ, Београд 1998, 257–264.
- О језику и лепоти, прев. Ђ. Трифуновић, *Књижевне новине*, 1. мај 1998, 9.
- Против јудејаца и многобожаца, прев. са руског М. Станковић, *Свети Јован Златоуст, Слава Боју за све (изабране беседе и њоуке)*, прир. Ј. Србуљ, Београд 1998, 264–290.
- Поука младој удовици, прев. са руског А. Пантелић, *Свети Јован Златоуст, Слава Боју за све (изабране беседе и њоуке)*, прир. Ј. Србуљ, Београд 1998, 290–300.
- Поуке подвижнику Стагирију којег је обузео лемон, прев. са руског К. Кончаревић, *Свети Јован Златоуст, Слава Боју за све (изабране беседе и њоуке)*, прир. Ј. Србуљ, Београд 1998, 301–325.
- Поука Стагирију о томе да је униније горе од демона, прев. са руског К. Кончаревић, Свети Јован Златоуст, *Слава Боју за све (изабране беседе и њоуке)*, прир. Ј. Србуљ, Београд 1998, 326–335.

- Поука Стагирију о унији, прев. са руског К. Кончаревић, *Свети Јован Златоуст, Слава Боју за све (изабране беседе и поуке)*, прир. Ј. Србуљ, Београд 1998, 350–373.
- О скрушености (поука Стелехију), прев. са руског К. Кончаревић, *Свети Јован Златоуст, Слава Боју за све (изабране беседе и поуке)*, прир. Ј. Србуљ, Београд 1998, 374–385.
- Беседа о повратку из прогонства, прев. са руског А. Пантелић, *Свети Јован Златоуст, Слава Боју за све (изабране беседе и поуке)*, прир. Ј. Србуљ, Београд 1998, 386–388.
- Тумачење Књиге постања, прев. са старогрчког Ј. Петровић, *Шестоднев*, Београд 1998, 17–149.
- Похвална реч д Светом Апостолу Андреју Првозваном, прев. са грчког Ј. Поповић, *Житија — новембар*, 837–884.
- Противницима оних који подстичу људе на монашки живот, прев. са руског К. Кончаревић, *Ви сте са земљи. О монашћу*, Београд 1998, 19–31.
- О Крсту — беседа изговорена на Свети и Велики Петак, прев. са руског М. Станковић, *Светијора* 84 (1999) 3–4.
- Слава Крста Господњег, прев. са грчког М. Петровић, *Светијора* 94–96 (2000) 18–19.
- Беседа на посланипу Римљанима. Беседа 2, *Свети Кнез Лазар* бр. 1–2 (2001) 127–139.
- Свети Јован Златоуст, Шест књига о свештенству*, прев. са руског М. Радовановић и К. Кончаревић, Вршац 2001.
- Девет беседа на Постање (шестоднев)*, прев. са руског и грчког К. Симић, Вршац 2001.
- Васкрсли Господ васељену васкрсну — слово о Васкрсењу и. против опијања, прев. В. Никчевић, *Светијора* 102–103 (2001) 17–22.
- Смисао Свете Тајне Крштења — беседа прва онима који се припремају за крштење и новокрштенима (1), прев. са руског В. Никчевић, *Светијора* 106–108 (2001) 20–25.
- Тумачење блаженстава, прев. М. Станковић, *Господ џовори — Свети Оци тумаче Јеванђеље*, прир. Ј. Србуљ, Београд 2002, 153–161.
- Беседе на Еванђеље Светог Апостола Јована Богослова, прев. Антонина (Пантелић), *Господ џовори — Свети Оци тумаче Јеванђеље*, прир. Ј. Србуљ, Београд 2002, 27–151.
- Изабране беседе на Псалме*, прев. А. Павловић, ред. прев. А. Ђаковац, Београд 2004.
- Свети Јован Златоуст, Изабране беседе*, прев. са руског А. Павловић, ред. прев. А. Ђаковац, Београд 2004.
- Златне речи о Боју и људима*, прев. са јелинског А. Пантелић, Београд 2004.
- О јединству Цркве — Омилија 11. на Посланицу Ефесцима, прев. са грчког Епископ Атанасије (Јевтић), *Видослов — Божићни број* (2004), 9–22.
- Свети Јован Златоуст, Празничне беседе*, прев. са руског А. Павловић, ред. прев. А. Ђаковац, Београд 2004.
- Празничне беседе*, прев. А. Павловић, ред. прев. А. Ђаковац, Београд 2004.
- Канони, у, *Свештени канони Цркве*, прев. са грчког и словенског Епископ Атанасије (Јевтић), Београд 2005, 552–554.
- О непојмљивости, прев. са грчког Д. Перић, *Видослов* 34(2005)3–12.
- О *нејојмљивости и једносушности Божијој*, прев. Д. Перић, ред. превода М. Рашовић, Требиње 2005.

- Беседа 5, О статуама, прев. са старогрчког К. Симић, ред. прев. М. Рашовић, *Видослов* 37 (2006), 3–17; 38,19–25.
- Катихезе*, прев. са старогрчког Л. Акад, Београд 2008.
- Беседа шеста о несхватљивости Божијој, прев. Д. Перић, ред. прев. М. Рашовић, *Видослов* 43(2008)3–12.
- Беседа 4, У почетку беше Логос и Логос беше у Бога, прев. са грчког Д. Ђого, *Ошачник* 1–2 (2010), 31–55.
- О Светој и једносушној Тројипи, прев. са грчког В. Милићевић, *Ошачник* 1–2 (2010), 11–29.
- О сујетни и како њреба родишељи да васиитијају дјецу, прев. са грчког Митрополит Амфилохије (Радовић), Манастир Острог 2010.
- О девствености (1–34), прев. са грчког Д. Лучић, *Жички благовесник*, јануар-март (2011), 1–29.
- О девствености, прев. са грчког Д. Лучић, Фоча 2011.
- Свети Јован Златоустин, Дела*, том 1–4, прев. са грчког Д. Ј. Лучић, Ниш 2012–2014.
- Беседа на 121. Псалам, прев. са руског Н. Ђосовић, *Православни Мисионар*, јул/август 2013. 6–10.

Saint John Chrysostom as a Biblical Exegete

Resume: Saint John Chrysostom lived and worked fervently in one of the most turbulent periods for the Church. That is why his wide opus affected many generations of theologians in the centuries that followed. His exegetic work left a deep mark in theology, but also in the studies in the field of biblicistics, hermeneutics, history, sociology etc. The aim of this paper is to describe, through hagiographical sketches, the time in which one of the greatest teachers and preachers of the Church of Christ worked and to determine, through the analyses of his sermons, his influence on the latter theologians, especially Serbian. Chrysostom was and remained one of the most read Christian writers and thinkers and his sermons, rich in true way of life, were, as early as V century, translated into Syrian, Arabic and Armenian, and later into Latin and other languages. In the Middle Ages St. John's works were translated into Church Slavonic, so Serbian monks and ministers read and used Chrysostom's sermons. At the end of this survey the author gives a review of the translations of St. John Chrysostom's works into Serbian from XIX to XXI century.

Key words: John Chrysostom, sermons, exegesis.